

AZ OKTATÁSI MINISZTERIUM
DIAFILM-SOROZATA

TANSZERISMERTETŐ

a középiskolák magyar irodalomtörténetének tanításához

Vörösmarty Mihály

élete és munkássága

Kiadja:
Magyar Diafilmgyártó Vállalat
Budapest

Készült
AZ ORSZÁGOS
TANSZERGYÁRTÓ ÉS ÉRTÉKESÍTŐ VÁLLALAT
Kutatási és Filmgyártási Főosztályának irányításával

Megyer Szabolcs
vezető szakfelügyelő
munkája

Utánnnyomás az 1966. évi kézirat alapján készült

F. k.: Keresztes Mihályné

Diafilm hny. 5296 — 220 pld.

Diafilm Vörösmarty Mihályról

A Vörösmarty Mihályról készült diafilm képanyaga az életrajzi vonatkozású adataival a költőt mint embert segíti megjeleníteni. Ezek a képek ugyanis részben szülőhelyére, részben környezetére utalnak. A film végén a kegyelet emlékeit látjuk, bizonyítva, hogy a válságos idők nagy magyarját miként becsülte, tisztelte, és szerette az utókor.

De segíthetik a képek a szaktanárt abban is, hogy Vörösmarty különböző alkotói korszakait igazolni tudja a vizualitás eszközeivel. Látjuk a multba forduló romantikus, a mult példáival jelenhez szóló művész alkotásainak kéziratait, az első kiadások címlapját, sőt e romantikus alkotások más művészre gyakorolt hatását is.

Azután a Szózatról készült filmkockák eszünkbe juttatják, hogy a költő az idő sürgető szavára, a mult emlegetésével felhagyva a tette kész hazaszeretet követelője lesz. Ez a hazafiság nyilvánul meg abban a ténykedésben is, amelyet a Pesti Magyar Színház létrehozásával, igazgatásával és drámai művekkal való ellátásával kapcsolatban végez. Az idevonatkozó képek a reprezentatív magyar színház jelentőségét mélyen átérző író és kulturpolitikust mutatják meg, aki világosan látja a hazafiui érzés felkeltésében a nemzeti dráma fontos szerepét.

Végül a képek elénk hozzák a szabadságharc bukása miatt gyötrődő, kétségbeesett költőt. Nemcsak a Vén cigány kézirataról készült kép bizonykodik a nagy

lelki vivódásról, hanem az a festmény is, melyet az öreg Vörösmartyról készített Barabás Miklós. Érdemes a két Barabás-festményt, a Szózat és a Vén cigány Vörösmartyját összehasonlítani. Milyen iszonyatos munkát végzett a próbáló idő ezen az arcon, a kemény, elszánt, férfias tekintetből dult vonásu, sok szenvedésről árulkodó arc lett.

A diafilm a következő képeket tartalmazza.

2. Vörösmarty Mihály élete és munkássága (1800-1855).
3. Vörösmarty Mihály arcképe. Barabás Miklósnak, a XIX. század kiváló magyar portréfestőjének képe a magyar romantika nagy költőjéről, Vörösmarty Mihályról. A kép 1836-ban készült, tehát abban az esztendőben, amikor a költő a Szózattal rendületlen kitartásra és harcra buzdította nemzetét. (A kép Vörösmarty életrajzi adatainak ismertetése előtt, mintegy az egész életmű bevezetőjeként mutatható be.)
4. Vörösmarty Mihály szüleinek háza Nyéken. Vörösmarty Mihály a Fejér megyei Nyéken született 1800. december 1-én. Nem abban a házban, amelyet képünk mutat, mert oda születése után egy évvel költöztek szülei. De gyermekkori emlékei e házhoz fűződnek, amelynek falán 1950-ben emléktáblát helyeztek el. 1952 óta e házban van a Vörösmarty-Muzeum.

(A kép az életrajzi adatok tárgyalása alkalmával vetíthető.)

5. Vörösmarty iskolája Fehérvárott. Gyulai Pál Vörösmarty életrajza c. művében olvassuk: "Mihály 1811 novemberében vált meg először a szülői háztól, a derék tanító keze alatt már annyira haladt, hogy Fehérvárott a gimnázium grammatikai I. osztályában akadály nélkül bevehették." Középiskoláját Fehérvárott kezdte, a képen látható épületben, de az utolsó, a költészettani osztályt Pesten fejezte be. (Az életrajz ismertetése alkalmával használható fel.)
6. Pest látképe az 1840-es években, a budai Dunapart-ról. (Barabás Miklós vízfestménye.) Ebbe a városba költözött 1817-ben Vörösmarty, hogy egyetemi tanulmányait folytassa. A költő élete derekán Pest már gyorsan fejlődő város - helyzeténél és fejlettségénél fogva valóban alkalmas arra, hogy az ország fővárosa legyen. Kazinczy otthonából, Széphalomról Pestre kerül az irodalmi élet irányítása. Ebben az irányításban jelentős szerep jutott - Kazinczy és Kisfaludy Károly után - Vörösmarty Mihálynak is. A kép előterében a régi hajóhid, távolabb mögötte a háttérben az épülő Lánchíd pillérje látható. A pillér azért tűnik magasnak, mert a pesti rakpart még nincsen feltöltve. (Vörösmarty életművével kapcsolatos korrajz ismertetése alkalmával vetíthető.)

7. A börzsönyi Perczel-kuria. Vörösmarty 1817-ben elvesztette édesapját. Hogy tanulmányait folytatni tudja, a gazdag Perczel családnál vállalt nevelői állást. 1820 augusztusa végén befejezte a bölcsészet hároméves filozófiai tanfolyamát. Ezután jogi tanulmányokba kezdett. Mivel azonban Perczelék birtokukra, a Bonyhádtól nem messze fekvő Börzsöny-pusztára költöztek át, Vörösmarty nevelői állása bizonytalanná vált. Perczelék annyira megszerették a fiatalembert, hogy továbbra is ragaszkodtak hozzá. Döntenie kellett és erre a döntésre a kortárs Sallay Imre így emlékezik vissza: "Az uraság Vörösmartyt szerette, s felkérte őtet fiaira nézve tanítói szerepének további folytatására, s hogy ő a jogi tanulmányokat illetőleg a nyilvános iskolában hallgatásról a magány-tanulásra határozná el magát. Vörösmarty elfogadta az ajánlatot". (A kép az életrajz tanítása alkalmával vetithető.)
8. Vörösmarty lakóháza Börzsönyben. Vörösmarty 1820-22 közt nevelősködött Börzsönyben. Számos élménye fűződik e pusztához, többek között első nagy szerelme is itt bontakozott ki. Perczel Sándor szép leánya Etelka gyújtotta a szívét forró, de fájdalmas szerelemre. A fiatalok közt lévő nagy társadalmi különbség ugyanis elválasztotta őket, a gazdag, fényes életre született Etelka nem figyelt fel a szegény költő érzelmeire, nem viszonzta azokat.
A képen látható ház első emeleti sarokszobájá-

ban lakott Vörösmarty Börzsönyben.

(A kép Vörösmarty életrajzának tanítása alkalmával használható fel.)

9. A Váci utca az 1840-es években. Vörösmarty több pesti lakásáról tudunk, de ma már csak egyetlen ház van, amely tanuskodhat a nagy költőről: a Hatvani utca (mai Kossuth Lajos utca) és Szép utca sarkán épült Horváth-ház. Ezenkívül lakott a Mázsa utcában (mai Mérleg utca), a Felső Dunasoron, a Lipót utca (mai Váci utca) és a Kalap utca (mai Irányi utca) sarkán épült Jankovich-házban. A Váci utcában halt meg, abban a házban, melyben 25 évvel előbb Kisfaludy Károly hunyta le örök álmra szeméit. E ház sem áll már, csak a helyén épített Kedves eszpresszó falán hirdeti egy tábla a költő emlékét. (A kép Vörösmarty életrajzának, vagy az életművel kapcsolatos korrajz tanítása alkalmával használható fel.)
10. A budai hegyek. A kép zugligeti tájat ábrázol, Zuglót Vörösmarty kedvenc kirándulóhelye volt. Sokat járt ide a Perczel fiukkal, és később is, amikor a fák lombosodni kezdtek, szívesen sétált erre. Sallay Imre írja: "Deákosan a napi eleséget magunkkal kivévén, az ugynevezett "Disznófej" forrás csurgó vizével szomjunkat enyhítve, a százados bükkök árnyékaiban költénk el egyszerű eledelünket." (A kép Vörösmarty életrajzának ismertetése alkalmával vetithető.)

11. Az Auróra címlapja. (1824) Az Auróra irodalmi zsebkönyv volt. Eleinte évente egyszer, később kétszer is megjelent. A magyar irodalom szervezésének fontos eszközévé vált. Jelentős szerepet játszott abban, hogy az irodalmi élet központja Széphalomról Pestre helyeződött át. Ebben az 1824-es számban jelentek meg először Vörösmarty versei. (A szánakodóhoz és A völgyi lakos.) Az Aurórát 1821-től 1830-ig Kisfaludy Károly szerkesztette. (Felhasználható a romantikus Vörösmarty c. fejezet tárgyalásakor.)

12. A Zalán futásának címlapja. Vörösmarty Görbőn kapcsolatba került a Habsburg-ellenes nemesi mozgalmakkal. Az alkotmányt sértő adóemelés és ujoncozás hatására kibontakozott a harc a nemzeti függetlenségért. Egy egész nemzetet kellett felrázni a gyarmatosító abszolutizmus ellen. A nemzeti öntudat ébresztését célozza Vörösmarty Zalán futása c. eposza is. A honfoglalás dicső harcaival serkent, példát állít a jelen magyarja elé. A vetített kép a Zalán futása kiadásának címlapját mutatja, amelyet Kisfaludy Károly tervezett. (A kép felhasználható a romantikus Vörösmarty c. fejezet tanításakor.)

13. Kisfaludy Károly a halálos ágyán. (Barabás Miklós rajza.) A képen a halott Kisfaludy ágya mellett három férfi látható: balról jobbra Bajza József, Toldy Ferenc és Vörösmarty Mihály. Kisfaludy halála után

ők veszik kézbe az irodalmi élet szervezését, ők veszik át az Aurórárt is, amely 1837-ig Bajza József szerkesztésében jelent meg, ezután átadta helyét az Athenaeumnak. A Vörösmarty irányítása alatt működő irói csoport, az Auróra-kör valóságos irodalmi párttá fejlődött.

(Bajza, Toldy és Vörösmarty tudománypolitikai harca a haladó szellem térfoglalását eredményezte a kultura területén.

(Felhasználható Vörösmarty életrajzának tanításakor.)

14. "Istenemre" szóla felszökelve

A vadász: "ez már királyi vad!"

Vörösmarty első nagy szerelmi fellángolása viszonzatlan maradt. A költő fájdalma sokáig égett olt-hatatlanul. Még a 30-as években is visszatért az emlék, s így született meg a viszonzatlan szerelem keserű élményéből egyik legszebb elbeszélő költeménye: a Szép Ilonka. A benne megírt romantikus történet megihlette a XIX. század egyik magyar festőjét, Orlai Petrics Somát (Petőfi rokonát és barátját). Nyolc képen illusztrációt készített a Szép Ilonkához. Képeit a biedermeier festőre jellemző részletességgel fogalmazta és festette meg.

A most következő 8 kép tehát Orlai Petrics Soma illusztrációit tartalmazza.

(A képek a Szép Ilonka c. elbeszélő költemény elemzésekor használhatók fel.)

15. "S rezzent kézből kis pillangó elszáll,

A leány rab szép szem sugaránál."

16. "Áll-e még az ősz Peterdi háza?
Él-e még a régi harc fia?"
17. "Téged is, te erdők szép virága,
Üdvözölve tisztel e pohár!"
18. "S homlokán az ifju megcsókolván,
Utnak indul a hold éjjelén."
19. "Ősz Peterdi ösmer vendégére,
A király az: "Áldás életére!"
20. "Hervadása liliomhullás volt,
Ártatlanság képe, s bánaté."
21. "A király jön, s áll a puszta házban,
Ők nyugosznak örökös hazában."
22. A Szózat fogalmazványa. Amikor az uralkodó az 1832-36-os országgyűlést erőszakosan berekesztette, és a reformkor legnagyobb magyar politikusait üldözni kezdte - perbe fogatta Wesselényit és Kossuthot, Lovassy Lászlót bebörtönöztette - a magyar hazafiakon csüggedés vett erőt. Vörösmarty rendületlen kitartásra, önfeláldozó hazaszere-
tetre buzdította nemzetét. A Szózat már nem a nemesi nemzethez, hanem az egész magyarság-
hoz szól.
A kép Vörösmarty kéziratát mutatja, a híres változtatással. A vers első két sora ugyanis - mint a képen is kivehető - az első fogalmazásban így

hangzott: Hazádhoz, mint szemedhez,
Tarts híven, ó magyar.

(A kép A reformkori küzdelmek költője c. fejezet tanításakor használható.)

23. Vörösmarty - Egressy Szózatának első kiadása. A Szózatához, amelynek mozgósító erejét sokan hamar felismerték, Egressy Béni szerzett zenét. Az ő dalamával énekeljük ma is. Képünk a már közös mű első kiadását mutatja be.
(Felhasználható A reformkori küzdelmek költője c. fejezet tanításakor.)
24. Vörösmarty levele a Szinészi Választmányhoz. 1837. január 15-én. Vörösmarty a következő levelet kapta Pest vármegye Szinészi Választmányától: "Tekintetes ur! Tekintetes Pest vármegye Szinészi Választmánnya a mai napon tartott ülésében, mely az épülő magyar színház kinyitását folyó évi augusztus elsőjére határozá, szükségesnek találván, hogy azon ünnepélyes alkalommal egy a tárgy érdemét kimerítendő prolog szavaltassék, a haza tudós férfiai hosszú során végigmenve, azoknak tudományos kifejlésünk jelenlegi korszakát díszítő koszorujából az érintett prolog készítésére Önt választaná, s megkéretni rendelte. Erről amidőn Önt kötelességeim egyik legkellemetesebbikének megfelelőleg ezennel hivatalosan értesíteném, megkülönböztetett tisztelettel maradok Pesten, január 15-én 1837. alázatos szolgája, Nyári Pál."
A kép Vörösmarty válaszát mutatja e felkérésre.
(A kép A reformkori küzdelmek költője c. fejezet tanításakor vetithető.)

25. A Pesti Magyar Színház. A Pesti Magyar Színház, később Nemzeti Színház épülete. Ma a Rákóczi ut és a Muzeum körut sarkán üres telek áll a helyén. Ennek a színháznak a megnyitására kért 1837-ben prologust Vörösmartytól a Színészi Választmány.
(Vetithető Vörösmarty drámairói működésének ismertetésekor.)
26. A Nemzeti Színház első szinlapja, rajta az Árpád ébredése. Az Árpád ébredése volt az a prologus, amelyet Vörösmarty a színház megnyitására írt. A prologus kiemeli a színház jelentőségét a kulturális életben a magyar nyelv ápolásában, és az egész népet magában foglaló hazafiasság táplálásában. Ugyanakkor Vörösmarty szigorú kritikát mond a közöny, az idegen érdekeket kiszolgáló főnemesi magatartás, a nemzet függetlenségét veszélyeztető politika felett.
Érdekes figyelemmel kíséni az Árpád ébredését játszó színészek névsorát. A magyar színháztörténet számos kiemelkedő alakja, a magyar színészet számos uttörője szerepelt az előadáson.
(Vetithető Vörösmarty drámairói működésének ismertetésekor.)
27. A Cillei és a Hunyadiak első előadásának szinlapja. Vörösmarty maga is több drámát írt a magyar színház számára, hogy fellendítse színházkulturánkat és érdeklődést keltsen a magyar irodalom iránt. Drámái közül egyik-másik időállónak bizonyult. A Csongor

és Tündét ma is játsszák színházaink, és egy-egy drámáját ismételten felújítják. Ez történt nemrégén a Cillei és a Hunyadiak c. színművével is. (Vetithető Vörösmarty drámairói működésének ismeretésekor.)

28. A pesti nagy árviz. Fáy András emlékezeteiben olvassuk: "1838-ban március 13-án, keddi napon Beatrice di Tenda c. operát adák a Nemzeti Színházban. Már az első felvonás végével morajzott a hallgatóság, s percenként gyérült, a másodiknak elején pedig, elterjedvén a suttogás, hogy "Jó az árviz!" csaknem egészen kioszlott a színházból. ...Utcára érvén, megdöbbsentett bennünket a félrevert harangok zugása, a rémült nép futkosása, s a való és álhireknek, miket mentünkben hallánk, rémitése. Házamhoz érvén, még rendjében találtam mindent, de már utcámon is, a harmadik ház szegleténél, előbb csak igen halkkal, majd pár óra múlva zajosabban tólult elő az ár... Vörösmarty Mihály barátunk, ki szomszédságomban lakott, s kit csak egy folyosó választott el tőlem, átereszkedék ezen hozzánk... Aznap estve egy keskeny teknőt deszkadarabbal hajtogatva, megjelent kapum előtt egy ifju és felkiáltott: ha nem kívánnánk-e menekülni... Amint hordaim deszkáin a kapumhoz értem és a bicegő teknőbe akartam lépni, rossz szememmel egy jégdarabot teknő szélének tekintém, erre léptem, és egyszerre majdnem nyakig bukkantan az ár habarca közé. Vörösmarty barátom és legényem segítségével belekapaszzkodám a teknőbe, baj nél-

kül ugyan, de lucskosan, átázva és fázva menekültem rokonomhoz a Hid utcai Fáy-házba."
(Felhasználható a költő életrajzának tanításakor.)

29. Vörösmarty Mihály a Fóti dalt szavalja. (Szeplér Mihály rajza.) Vörösmarty baráti köréhez tartozott Fáy András a neves író. A kép a házigazda, Fáy András körében mutatja a híres bordalát előadó Vörösmarty Mihályt. E vers is annak a hazafiui érzésnek kifejezése, amelyet a költő minden magyarban a 40-es évek nehéz társadalmi küzdelmeiben éleszteni akart.
A képen ismert irodalmi és politikai személyek is felfedezhetők. Bal oldalon, az asztal sarkán Toldy Ferenc, a XIX. század jeles irodalomtörténésze ül, mellette Deák Ferenc. Vörösmartytól jobbra Fáy András és felesége látható.
(A kép A reformkori küzdelmek költője c. fejezet tárgyalásakor vetithető.)
30. Vörösmarty Mihály képe. (Ismeretlen művész alkotása.) A 40-es évek Vörösmartyja áll előttünk. A nagy politikai küzdelmek idején olyan nagy versekkel, mint a Gondolatok a könyvtárban, Guttenberg-albuma, Liszt Ferenchez, Az uri hölgyhöz, Országháza, bizonyította, hogy egész költészetét a nemzet ébresztésének és felemelésének szolgálatába állította. A remek kép az elszánt, határozott és a jövőbe tekintő férfit mutatja be nekünk.
(Felhasználható: a költő életrajzának tanításakor,

vagy A reformkori küzdelmek költője c. fejezet tárgyalásakor.)

31. A Vén cigány kéziratából. A kedélyét vesztett, kétségbeesett költő utolsó nagy fellángolása, lelke utolsó reménysugarának megfogalmazása. A kézirat sokat elárul. Csupán egy részlet, de ez is mutatja a költői munka gyötrelmes, nehéz voltát, amikor az idegek tépettek, s a lélek súlyosan szenved. A sok javítás, a nyugtalan betűk és szavak mind-mind a nagy művész belső vergődéseire, fájdalmaira utalnak.
(Bemutatható Vörösmarty szabadságharc utáni költészetének ismertetésekor.)
32. A Vén cigány költője. Az előbbi kép mellé kívánkozik egy keserű, fájdalmas arcú férfi képe. A kusza kézírás és a meggyötört arc összetartozik. E képet is Barabás Miklós festette, de emlékezetből, röviddel a költő halála után. A költő leányának, Vörösmarty Ilonának irását is látjuk a képen, ő hitelesítette ezekkel a szavakkal: "Apám ezen arcképét jónak találom. Szélné, Vörösmarty Ilona."
(A kép Vörösmarty szabadságharc utáni költészete tárgyalásakor vetithető, de felhasználható, mint már előbb javasoltuk, összehasonlításképpen az 1836-os Vörösmarty kép mellett is.)
33. A Hölgyfutár gyászjelentése. Vörösmarty Mihály 1855. november 19-én halt meg. Mint a Hölgyfutár jelentése mutatja, az egész nemzet közös atyját si-

ratta benne. Temetéséről Gyulai Pál így emlékezik meg: emberemlékezet óta nem látott olyan népes temetést, mint amilyen a Vörösmartyé volt. Huszezer embernél több követte a koporsót, a fogatok megszámlálhatatlan sora lepte el az utcákat. Az életét nemzetének áldozó férfi halála is a nemzeti érzelem megnyilvánulására adott alkalmat. A főváros népe öt sanyaru év után e temetésen lélegzett fel szabadabban, és a nemzetiség és hazafiság nagy költőjének fényes végtiszteletet adva, egyszersmind kiakarta mutatni érzelmeit, hogy "megfogyva bár, de törve nem, él nemzet e hazán".
(Felhasználható Vörösmarty életrajzának tanításakor.)

34. Vörösmarty sirja a Kerepesi temetőben.

Illyés Gyula így foglalta össze Vörösmarty életművének jelentőségét: "Nem volt hőskölteményünk.- Megírta. Nem volt balladánk. Megteremtette. Nem volt drámai nyelvünk. Pótolta a hiányt. Nem volt mesejátékunk. Általa lett. Költőink nem tudtak a néphez szólni, nem tudtak népdalt írni? Megmutatta hogyan kell. Szinbiráló kellett, folyóirat szerkesztő, szakosztályvezető az Akadémián? Vállalta. Az önálló ipar mellett lelkesíteni? Tellett erre is erejéből. Aztán csatadalt írt, 48 éves korában. A munka költője volt valóban, a szó mindkét értelmében: nem tért ki semmiféle munka elől, s legihletettebben akkor dolgozott, amikor a nemzet, a nép, a közösség ügyéért munkálkodhatott.
Ezt nevezte férfihoz illő jó mulatságnak."

(Vetithető: akár az életrajz ismertetésekor, akár az írói életmű összefoglalásakor.)

35. Vörösmarty szobor. Az ország fővárosának egyik leg-
szebb terén, amely a nagy költőről kapta nevét,
látható Kallós Ede és Telcs Ede Vörösmarty szobra.
(Vetithető az írói életrajz tanításakor.)
36. A költő szüleinek házában elhelyezett emléktábla.
1950-ben, a költő születésének 150. évfordulóján,
a Fejér megyei Kápolnásnyéken, szüleinek egykori
lakóházára emléktáblát helyeztek el. A ház falán
a felszabadult magyar nép, az egységessé vált nem-
zet koszorúi láthatók, mint a nagyszerű hagyomá-
nyokat őrző utódok emlékezésének jelei.
Ugyanebben a házban 1952 óta a Vörösmarty muzeum
őrzi a nagy költő halhatatlan emlékét.
37. Vörösmarty íróasztala. A Kápolnásnyéken berendezett
muzeum egyik darabja, amelynél sok kiváló művét
alkotta Vörösmarty Mihály.
(Bemutatható költői életművének összefoglalásakor.)